

ЗАЙЧЕНКО Н. І.

*доктор педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів*

ІСПАНСЬКІ ВИТОКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Історична межа ХІХ – ХХ ст. стала знаменною в оформленні європейської традиції соціальної педагогіки. Значущою віхою була поява фундаментальної праці німецького філософа П. Наторпа (Paul Gerhard Natorp) «Соціальна педагогіка. Теорія виховання волі на основі спільності» (Штутгарт, 1899 р.) [1]. На початку ХХ ст. виокремилися три течії соціальної педагогіки в європейській педагогічній думці: перша – ідеалістична (постала під впливом кантіанської філософії, розвинена П. Наторпом); інша – позитивістська (О. Вільманн, П. Барт та ін.); третя – соціологічна педагогіка (Е. Дюркгейм, К. Маннгейм та ін.).

Концептуалізація іспанської соціальної педагогіки – своєрідне явище, яке зродилось на національному ґрунті й обумовлювалося множиною суспільно-історичних та етнічно-культурних факторів. Оформлення іспанської національної концепції соціальної педагогіки здійснювалося в конкретно-історичному контексті регенераціоністського руху 1890-х років, коли затребуваними виявилися соціально-виховні опори народного просвітництва та єднання громади задля звеличення духу рідної країни. Інший не менш важливий фактор, який спричинив становлення іспанської соціальної педагогіки, – поширення ідеології соціал-реформізму з її устремліннями покращення становища робітничого класу й завоювання ним політичних прав та свобод. Започаткування в Іспанії соціального законодавства, утворення спеціальних інституцій для розв'язання «соціального питання» (Інституту соціальних реформ 1903 р., Національного Інституту прогнозування 1908 р.) яскравим чином засвідчили живу реакцію влади на соціально-правові вимоги робітників. Вплив соціал-реформістської ідеології відчутний і в іспанському педагогічному дискурсі 1930-х років, зокрема, у спробі представити соціальну педагогіку як «пролетарську педагогіку» (Домінго Барнес (Domingo Barnes), 1930 р. [2]). Нарешті, значну роль у генеруванні іспанської національної концепції соціальної педагогіки відіграв соціальний католицизм. Окремий пласт надбання іспанської педагогічної думки наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ ст. становлять вчення славетних педагогів-богословів про соціальне виховання (А. Манхон (Andres Manjon), Р. Руїс Амадо (Ramon Ruiz Amado) та ін.).

ХІІ Міжнародні і ХХІХ Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя»

У даному матеріалі йдеться виключно про ті факти, які засвідчували самостійність походження іспанської національної концепції соціальної педагогіки; виносяться за дужки всі зовнішні впливи на розвиток цієї концепції. У другій половині ХІХ ст. концепт «соціальне виховання» широко вживаний в іспанських педагогічних працях. До 1890-х років поняття фактично редукувалося до навчання світського етикету. Каталонський історик Х. Кортада (Juan Cortada y Sala) в трактаті «Соціальне виховання» (Барселона, 1868 р.) [3] акцентував увагу на такому розумінні концепту «соціальне виховання», яке припускало виховання загальноприйнятної у суспільстві поведінки, оволодіння молодого людиною манерами і звичками спілкуватися в різних ситуаціях людського буття. Ф. Саес де Мельгар (Faustina Saez de Melgar) у книзі «Християнське і соціальне виховання жінки» (Барселона, 1877 р.) [4] застосовувала поняття «соціальне виховання» в сенсі призвичаювання особистості до виконання обов'язків в суспільстві по відношенню до ближніх. Таке ж розуміння концепту було відображено і, наприклад, в роботі М. дель Пілар (Maria del Pilar Sinues) «Студії стосовно виховання жінки» (Мадрид, 1885 р.) [5].

У 1890-х років продовжилася традиція трактувати концепт «соціальне виховання» як навчання світським манерам представників вищих класів. Так, у праці А. Хереса (A. Jerez Perchet) [6] поняття використовувалося в значенні настановлення особистості задля виконання нею суспільних обов'язків у світському світі, в значенні навчання правил поведінки сеньйорити в салонах. Разом із тим проявилася нова тенденція – визначати соціальне виховання не як «аристократичне» виховання, а як «демократичне». У роботах іспанського педагога Л. Паррала Крістобала (Luis Parral Cristobal) [7] – [9] проводилася ідея про необхідність просвітництва всіх індивідів задля покращення суспільства (соціальне виховання прямо інтерпретувалося як демократичне виховання). Педагог наголошував, що соціальне виховання є невід'ємним елементом суспільних відносин; воно є значущим і для утворення родини, і для заробітку на життя та вступу у відносини власності, і для досягнення громадянської свободи [8, с. 144].

Л. Парраль Крістобаль пояснював, що соціальне виховання не може зводитися до навчання світським манерам, вищі класи мають взяти на себе велику відповідальність, «стати гарним прикладом», бо інакше «суспільству загрожуватимуть соціальні катаклізми». Саме внаслідок хиб виховання представники правлячих класів своїми «поганими звичками» провокують народний гнів, штовхають нижчі класи на «жахливі злочини» [7, с. 177].

У 1900–1910-х роках в Іспанії з'явилася безліч публікацій, присвячених соціальній педагогіці. Звернемося тільки до двох значимих праць – статті «Соціальна педагогіка» (La Escuela Moderna, 1902 р.) Ф. Хінера де лос Ріоса (Francisco Giner de los Rios) [10] та публічної промови «Соціальна педагогіка як

ХІІ Міжнародні і ХХІХ Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя»

політична програма» Х. Ортега-і-Гассета (Jose Ortega y Gasset) [11] 12 березня 1910 року на зібранні товариства «El Sitio» в м. Більбао. Ф. Хінер де лос Ріос стверджував: «соціальна педагогіка є народною в істинному значенні цього слова, вона відстоює ідею створення школи як виконання обов'язку суспільства для його ж інтересів, оскільки здійснення суспільного розвитку можливе тільки тоді, коли нові члени соціального організму стануть освіченими й духовно багатими» [10, с. 323].

Соціальна педагогіка – це не галузь науки про освіту, а певна педагогічна концепція. З одного боку, соціальна педагогіка визнає за вихованням суспільну функцію, адже за допомогою виховання людина долучається до соціального організму; з іншого боку – соціальна педагогіка відстоює ідею, висунуту ще Й. Песталоцці, про те, що індивід безпосередньо виховується спільнотою і виховання не засновано виключно на психологічних умовах, але також на соціальних [10, с. 326].

Х. Ортега-і-Гассет розмислював таким чином: «Якщо виховання є перетворення реальності в значенні певної ідеї покращити наявний стан і виховання не може не бути соціальним, то маємо педагогіку за науку змінювати суспільства. Раніше ми сказали стосовно політики: так, політика для нас є справою соціальної педагогіки, і іспанська проблема є проблемою педагогічною» [11, с. 264].

У промові Х. Ортега-і-Гассет підкреслював, що поза соціальним вихованням неможливо досягти соціалізації людини, себто її окультурення. «Соціалізувати людину означає зробити з неї робітника у величній людській справі, в культурі, де культура охоплює все від обробітку землі до складання віршів», – зазначав педагог [11, с. 265].

Таким чином, наприкінці ХІХ ст. в Іспанському Королівстві зачиналася самостійна національна концепція наукової соціальної педагогіки, яку варто розглядати як складник загальноєвропейської соціально-педагогічної традиції. Ця концепція не була позбавлена іноземного впливу, проте постала вона безумовно на власному ґрунті в конкретно-історичних реаліях суспільного розвитку країни за Піренеями.

Список використаних джерел

1. Natorp P. Sozialpädagogik. Theorie der Willenserziehung auf der Grundlage der Gemeinschaft. Stuttgart: Fr. Frommanns Verlag (E. Hauff), 1899. 352 p.
2. Barnes D. La pedagogia proletaria. *La Escuela Moderna*. 1930. № 471, diciembre. P. 534–542.
3. Cortada J. La educacion social. Tratado completo de cortesia para todas las circunstancias de la vida. Barcelona: Libreria de Juan Bastinos e Hijo, 1868. 268 p.
4. Saez de Melgar F. Un libro para mis hijas. Educacion Cristiana y social de la mujer. Barcelona: Libreria de Juan y Antonio Bastinos, Ed., 1877. 75 p.

ХІІ Міжнародні і ХХІХ Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя»

5. Pilar Sinues M. Un libro para las damas. Estudios acerca de la educacion de la mujer. Madrid: Agustin Jubera, Ed., 1885. 296 p.
6. Jerez Perchet A. El libro de la mujer. Educacion social y familiar. Higiene y economia domestica. Barcelona: Libreria de Antonio J. Bastinos, 1899. 208 p.
7. Parral Cristobal L. La educacion social: estudio analitico. Valladolid: Imp. y Libr. de Andrés Martín, 1899. 228 p.
8. Parral Cristobal L. Teoria completa de la educacion para los maestros y maestras. Valladolid: Imp. y Libr. Nacional y Extranjera de Andrés Martín, 1900. 158 p.
9. Parral Cristobal L. Elementos de pedagogia. Tarragona: Imp. de F. Arís, 1889. 630 p.
10. La pedagogia social por R. *La Escuela Moderna*. 1902. № 140, noviembre. P. 321–326.
11. Ortega y Gasset J. La pedagogía social como programa político. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de setiembre de 1916. № 678, año XL. P. 257–268.

КАЛІНІЧЕНКО Н. А.
*доктор педагогічних наук, професор,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

ВАЖКІ ДІТИ В ПЕДАГОГІЦІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Відомий український педагог в практичній діяльності нагромадив безцінний особистий досвід роботи з важкими дітьми, який висвітлений у численних педагогічних працях, зокрема «О «трудных» подростках», «О «трудном» ученике и его товарищах», «О «трудных» и невозможных», «На нашей совести – человек», «Виховуйте розум дитини», «Трудные дети», «Безнадежно отстающий...», «Про роботу з «важкими» учнями» та інших. Розмову про важких дітей Василь Олександрович вважав великою і нелегкою. По суті, це одна з найскладніших проблем виховання, проблема, за байдуже ставлення до якої доводиться розплачуватися дорогою ціною. Крім труднощів розумового виховання є ще й інші – труднощі морального характеру, перенесені дітьми травми і потрясіння, які залишають глибокий слід в їхніх серцях [2, с. 525]. Широкий спектр актуальних проблем, висвітлених у педагогічних працях та втілених у практичну діяльність Василем Олександровичем Сухомлинським, вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, а саме: М. Антонцем, І. Бехом, А. Богуш, Л. Бондар, О. Савченко, О. Сухомлинською, В. Федяєвою, Т. Філімоною; науковцями М. Богуславським, В. Риндак, М. Мухіним, С. Соловейчиком та іншими зарубіжними дослідниками. Науковцями інклюзивне навчання потрактоване як система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу. З метою забезпечення рівного